

Інструменти фінансової та інституційної підтримки малого бізнесу в ЄС: уроки для України

Ольга І. Жук ^{1*} ● Андрій В. Космірак ²

¹ Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника (Україна). Завідувач кафедри публічного управління та адміністрування, канд. екон. наук, доцент.

² Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника (Україна). Аспірант кафедри публічного управління та адміністрування.

* Автор-кореспондент, e-mail: olha.zhuk@pnu.edu.ua

СТАТТЯ

АНОТАЦІЯ

Дослідницька

DOI:

[10.70651/3041-248X/2025.9.02](https://doi.org/10.70651/3041-248X/2025.9.02)

Авторське право

© 2025 авторів

Цей твір
ліцензовано на
умовах Ліцензії
Creative Commons
«Із Зазначенням
Авторства –
Некомерційна 4.0
Міжнародна»
(CC BY-NC 4.0).

У статті розглядаються важливі питання фінансової та інституційної підтримки малого бізнесу в країнах Європейського Союзу. Актуальність цього дослідження зумовлена потребою знайти ефективні механізми підтримки малого бізнесу в Україні. Метою є всебічний аналіз фінансових та інституційних засобів підтримки малого бізнесу в країнах Європейського Союзу, оцінка шансів їхньої адаптації до українських умов та створення практичних порад щодо підвищення ефективності державної політики у сфері розвитку МСП. Дослідження націлене на виявлення шляхів удосконалення системи фінансової й інституційної підтримки малого бізнесу в Україні шляхом запозичення й адаптації успішних європейських практик, створення механізмів розширення доступу підприємців до фінансових ресурсів та встановлення ефективної інфраструктури розвитку МСП. У дослідженні використано такі методи, як аналіз і; порівняльний метод; статистичний аналіз — для оцінки тенденцій розвитку МСП; системний підхід, а також метод узагальнення. Проаналізовано роль та значення малого і середнього бізнесу в економічному розвитку країн ЄС та України. Досліджено ключові фінансові та інституційні інструменти, які використовуються в ЄС для підтримки малого бізнесу. Визначено найбільш ефективні європейські інструменти підтримки МСП, які можуть бути адаптовані до українських умов. Проведено порівняльний аналіз досвіду окремих країн ЄС у сфері підтримки МСП. Дана оцінка сучасного стану системи фінансової та інституційної підтримки малого бізнесу в Україні. Виявлено ключові проблеми та бар'єри у впровадженні європейських практик в Україні. Проаналізовано можливості та обмеження їх впровадження з огляду на економічні, правові та інституційні реалії України. Сформульовано рекомендації щодо адаптації успішних європейських інструментів підтримки МСП до українських умов. Запропоновано напрями адаптації європейського досвіду з урахуванням потреб українських підприємців та специфіки регіонального розвитку. Визначено пріоритетні кроки для інтеграції України в європейський бізнес-простір через фінансові та інституційні механізми. Майбутні дослідження повинні зосередитися на розробці механізмів, які сприятимуть інтеграції українських малих підприємств у європейські бізнес-мережі, оцінці впливу цифровізації та інноваційних інструментів підтримки на розвиток МСП, а також на адаптації фінансових і інституційних моделей ЄС до специфіки національної економіки.

КЛЮЧОВІ СЛОВА

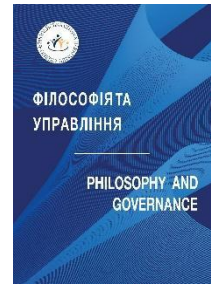
фінансові інструменти, інституційна підтримка, гранти, кредити, кластери, інкубатори, європейська практика.

e-ISSN 3041-248X

Philosophy and Governance

<https://www.eu-scientists.com/index.php/fag>

Financial and Institutional Support Instruments for Small Businesses in the EU: Lessons for Ukraine

Olha Zhuk ^{1*} ● Andrii Kosmirak ²

¹ Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (Ukraine). Head of the Department of Public Management and Administration, PhD in Economics, Associate Professor.

² Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (Ukraine). Postgraduate Student at the Department of Public Management and Administration.

* **Corresponding Author**, e-mail: olha.zhuk@pnu.edu.ua

ARTICLE INFO

ABSTRACT

Research Article

DOI:

[10.70651/3041-248X/2025.9.02](https://doi.org/10.70651/3041-248X/2025.9.02)

Copyright © 2025
by authors

This is an open access journal and all published articles are licensed under a Creative Commons Attribution—NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0)

The article examines important issues of financial and institutional support for small businesses in the European Union countries. The effectiveness of existing instruments is analyzed and how they can be adapted to Ukrainian realities is determined. The main problems that have been identified include limited access of small businesses to financial resources, insufficient development of credit and guarantee mechanisms, weak institutional infrastructure for supporting entrepreneurship, unequal conditions of competition between small and large companies, as well as insufficient integration of Ukrainian entrepreneurs into European business networks. The aim is a comprehensive analysis of financial and institutional instruments for supporting small businesses in the European Union countries, an assessment of the possibilities of their adaptation to Ukrainian conditions and the development of practical recommendations for increasing the effectiveness of state policy in the field of SME development. The study is aimed at finding ways to improve the system of financial and institutional support for small businesses in Ukraine by borrowing and adapting successful European practices, developing mechanisms for expanding entrepreneurs' access to financial resources and creating an effective infrastructure for SME development. The study used such methods as analysis and; comparative method, statistical analysis – to assess SME development trends; systemic approach, as well as the generalization method. The results of the study showed that the successful development of small businesses in the EU is based on a combination of financial and institutional support instruments, while in Ukraine their insufficient development requires the adaptation of European experience. The role and importance of small and medium-sized businesses in the economic development of the EU countries and Ukraine are analyzed. The key financial and institutional instruments used in the EU to support small businesses were studied. The most effective European SME support instruments that can be adapted to Ukrainian conditions were identified. A comparative analysis of the experience of individual EU countries in the field of SME support was conducted. An assessment of the current state of the system of financial and institutional support for small businesses in Ukraine was given. Key problems and barriers in the implementation of European practices in Ukraine were identified. The possibilities and limitations of their implementation were analyzed in view of the economic, legal and institutional realities of Ukraine. Recommendations were formulated for the adaptation of successful European SME support instruments to Ukrainian conditions. Directions for adapting European experience were proposed, taking into account the needs of Ukrainian entrepreneurs and the specifics of regional development. Priority steps were identified for the integration of Ukraine into the European business space through financial and institutional mechanisms. Future research should focus on developing mechanisms that will facilitate the integration of Ukrainian small businesses into European business networks, assessing the impact of digitalization and innovative support instruments on SME development, as well as adapting EU financial and institutional models to the specifics of the national economy.

KEYWORDS

financial instruments, institutional support, grants, loans, clusters, incubators, European practice.

1. Вступ

Малі й середні компанії давно стали тією основою, на якій тримається динаміка сучасної економіки. Вони створюють робочі місця, запускають інноваційні процеси, формують середовище конкуренції й водночас забезпечують гнучкість ринку. Саме цей сектор задає тон у формуванні нових бізнес-моделей і швидше реагує на зміни, ніж великі корпорації. У країнах ЄС вже давно сформувалася повна екосистема підтримки підприємців: вона об'єднує фінансові ресурси з інституційними механізмами, які сприяють розвитку стартапів до рівня міжнародних гравців.

Серед головних бар'єрів для розвитку підприємництва в Україні варто назвати слабо розвинену інфраструктуру підтримки, фрагментарність державних програм та труднощі з виходом у міжнародні бізнес-мережі. У випадку України проблема ще й у відсутності системної інтеграції з глобальними мережами. Підприємці часто залишаються обмеженими внутрішнім ринком, який не завжди може дати достатній попит для швидкого масштабування. На практиці це проявляється в тому, що навіть інноваційні проекти рідко виходять за межі регіону чи країни.

Проблематика дослідження полягає в тому, що в Україні малий бізнес стикається з низкою структурних і функціональних обмежень, які ускладнюють його розвиток. До основних проблем належать: обмежений доступ до фінансових ресурсів та кредитів, недостатньо розвинена інституційна підтримка (бізнес-інкубатори, акселератори, мережі підтримки), низький рівень цифровізації державних сервісів, нерівні умови конкуренції між малими та великими підприємствами та обмежена інтеграція українських МСП у європейські бізнес-мережі. Водночас досвід країн ЄС свідчить про ефективність комплексного застосування фінансових і інституційних інструментів підтримки, що створює актуальну потребу в адаптації цих практик до національних умов України.

2. Огляд літературних джерел

Аналіз наукових праць, присвячених фінансовій та інституційній підтримці малого бізнесу, показує, що у світовій практиці питання розвитку МСП розглядаються крізь призму доступу до фінансування, податкових стимулів, кредитно-гарантійних механізмів, а також ефективної інституційної інфраструктури, включно з бізнес-інкубаторами, акселераторами та мережами підтримки. Дослідження європейських учених підкреслюють значення комплексного підходу, який поєднує фінансові і організаційні інструменти, тоді як українські роботи здебільшого зосереджуються на аналізі окремих аспектів, таких як державні програми підтримки або проблеми доступу до кредитів, що свідчить про потребу у системному дослідженні з урахуванням європейського досвіду. Так, А. І. Іващенко [1, с. 159], у своєму дослідженні аналізувала фінансові механізми підтримки під час пандемії Covid-19 у країнах Західної Європи з метою визначення найбільш релевантних із них для впровадження в Україні. Я. М. Костюченко [2, с. 261] у своїй праці зосереджується на оцінюванні ефективності міжнародної допомоги ЄС у контексті післявоєнного відновлення економіки України.

В. С. Петренко, А. С. Карнаушенко [3, с. 66] вивчали інноваційні стратегії Європейського Союзу для економічного відновлення постконфліктних регіонів і встановлення можливостей їх адаптації та впровадження в Україні з метою підтримки сталого економічного розвитку звільнених територій. Д. Р. Гаркуша, М. С. Шкода [4, с. 38] аналізували засоби фінансування МСБ та шляхи залучення фінансових ресурсів, програми державної підтримки країн ЄС з визначеними інструментами. Авторами представлені напрями активізації процесів кредитування підприємств малого та середнього бізнесу в Україні.

У свою чергу, Л. Л. Кот [5, с. 45] аналізував фінансові інструменти стимулювання бізнесу. Є. Забашта [6] звертає увагу на фінансові інструменти підтримки бізнесу в Україні. А. В. Матвеева [7, с. 42] досліджувала європейські фінансові інструменти підтримки МСП. О. Г. Дроздова, М. С. Волкова [8] фокусувалися на альтернативних джерелах фінансування. Р. Б. Данилейчук [9, с. 62] вивчав залучення широкого спектру сучасних фінансових інструментів.

Н. Waniak-Michalak, Ja. Michalak, S. Edyta Gheribi [10, с. 15] досліджували інструменти фінансування малого бізнесу в Польщі. А. Verna [11] досліджувала інвестиційні інструменти стимулювання малого бізнесу. Dr J. Abel-Koch, G. del Bufalo, M. Fernandez, J. Gerstenberger, Dr V. Lo, B. Navarro, B. Thornary [12] досліджували фінансові інструменти стимулювання малого бізнесу

Франції, Німеччини, Італії та Іспанії. R. Brown, N. Lee Brown [13, с. 18] досліджували особливості фінансових інструментів стимулювання бізнесу.

Незважаючи на різноманіття підходів, деякі аспекти все ще залишаються недостатньо дослідженими.

3. Постановка завдання

Метою цього дослідження є всебічний аналіз фінансових та інституційних інструментів підтримки малого бізнесу в країнах Європейського Союзу. Основна увага приділяється фінансовим інструментам, таким як гранти, кредити, гарантійні механізми та податкові стимули, а також інституційній підтримці малого бізнесу в ЄС.

4. Методи та матеріали

На основі дослідження джерел було проаналізовано роль малого бізнесу в економіці, масштаб фінансової підтримки та її вплив на розвиток підприємництва. Такий підхід забезпечив об'єктивне уявлення про результативність різних форм підтримки.

Методи дослідження включали порівняльний аналіз — для зіставлення європейських і українських підходів до фінансової та інституційної підтримки малого бізнесу; структурно-функціональний метод — для виявлення ключових елементів системи підтримки МСП у ЄС і їхніх взаємозв'язків. Застосування системного підходу дозволило розглядати мікро- та середній бізнес як єдиний організм, у якому фінансові ресурси та інституційна підтримка взаємопов'язані; метод аналогій та прогнозування — для формування рекомендацій щодо можливого застосування європейського досвіду в Україні з урахуванням національних особливостей.

5. Результати та обговорення

Малі підприємства створюють гнучкість ринку, забезпечують мобільність капіталу й швидше за великі корпорації реагують на зміни попиту. Роль малого та середнього бізнесу у цьому процесі важко переоцінити. Саме цей сегмент економіки формує основу конкурентного середовища, створює нові робочі місця й часто стає джерелом проривних ідей. На практиці це проявляється у кількох напрямках. По-перше, малий бізнес знижує залежність економіки від окремих галузей чи монополій, створюючи диверсифіковану структуру виробництва. По-друге, він сприяє вирівнюванню регіональних диспропорцій: навіть у депресивних регіонах невеликі компанії здатні утримувати базовий рівень зайнятості.

В Україні МСП також займає значне місце в економіці: за даними Державної служби статистики, на підприємства малого та середнього бізнесу припадає понад 60 % робочих місць у непублічному секторі та приблизно 40 % валового внутрішнього продукту. Проте його розвиток стримується низкою проблем, серед яких обмежений доступ до фінансів, нестабільність регуляторного середовища, недостатня інституційна підтримка та низький рівень інтеграції у міжнародні ринки. Проте в українських реаліях розвиток цього сектору постійно натикається на низку перешкод.

Передусім відчувається нестача доступних фінансових ресурсів. За даними Європейського інвестиційного банку, лише близько 15% українських малих компаній мають змогу залучити кредити на умовах, порівнянних із європейськими, тоді як у Польщі чи Чехії цей показник перевищує 50%. Додатковою проблемою є слабо розвинені кредитно-гарантійні інструменти: у країнах ЄС вони часто компенсують підприємцям ризики, тоді як в Україні ці механізми залишаються фрагментарними.

Знання країн Європейського Союзу показує ефективність багатовимірної підтримки МСП через поєднанням фінансових механізмів (гранти, кредити, гарантії, податкові стимули) та розвиненої інституційної бази (бізнес-інкубатори, акселератори, кластери, мережі підтримки). Для України впровадження таких практик залишається актуальним з урахуванням процесів євроінтеграції та прагнення включити національні підприємства у міжнародні економічні і бізнес-мережі.

Фінансова підтримка МСП у ЄС реалізується через різноманітні механізми: грантові програми (Horizon Europe, COSME) [14], кредитно-гарантійні інструменти (через Європейський інвестиційний фонд, Європейський банк реконструкції та розвитку), податкові пільги та стимули, венчурне фінансування та краудфандинг. Основна ідея полягає у забезпеченні доступу малого бізнесу до капіталу на ранніх стадіях розвитку та підтримці інноваційних проектів.

Інституційна підтримка включає розвиток бізнес-інкубаторів, акселераторів, кластерів і спеціалізованих мереж (Enterprise Europe Network, EASME), які забезпечують консультаційні послуги, менторство, підтримку у виході на міжнародні ринки та доступ до партнерських програм [15]. У європейській практиці надається увага всебічному поєднанню фінансових та інституційних інструментів, що дозволяє встановити надійну систему підтримки МСП і гарантувати їхню інтеграцію в світові ринки.

У політиці Європейського Союзу підтримка малого та середнього бізнесу займає ключову позицію, адже саме цей сектор створює нові ринки, генерує робочі місця та служить каталізатором інновацій. Європейські країни виробили багаторівневу систему доступу підприємців до капіталу, яка охоплює весь життєвий цикл компанії — від перших кроків стартапу до масштабування зрілих виробників. У багатьох випадках можна виявити, що саме різноманітність фінансових інструментів гарантує витривалість бізнес-середовища навіть у часи економічних криз.

Функції цих структур різноманітні. Інкубатори допомагають перевірити життєздатність бізнес-ідеї та підготувати її до виходу на ринок, акселератори пришвидшують розвиток компаній, які вже мають базу клієнтів, а кластери формують цілі галузеві об'єднання, що зменшують витрати на інновації та дослідження. Досвід показує: учасники таких програм значно частіше виходять на міжнародні ринки.

Інструменти фінансової та інституційної підтримки МСП у ЄС подано у табл.1.

Таблиця 1. Інструменти фінансової та інституційної підтримки МСП у ЄС

Тип підтримки	Інструменти / Форми	Призначення
Фінансова підтримка	Гранти	Забезпечення безповоротного фінансування проектів, особливо інноваційних
	Кредити та гарантії	Розширення доступу до капіталу для малого бізнесу
	Податкові стимули	Зменшення фінансового тягаря на МСП
	Венчурне фінансування та краудфандинг	Підтримка ризикових ідей та інновацій
Інституційна підтримка	Бізнес-інкубатори	Надання консультацій, менторства, офісної інфраструктури
	Акселератори	Прискорене розвитку стартапів, навчання та підтримка виходу на ринок
	Кластери та мережі	Об'єднання підприємців для співпраці та обміну досвідом
	Консультаційні та інформаційні агенції	Допомога у правових, фінансових, маркетингових питаннях

Джерело: сформовано авторами на основі [16, с. 149; 17]

Інституційна підтримка, яка включає бізнес-інкубатори, акселератори, кластери та консультаційні мережі, створює сприятливе середовище для розвитку МСП, надає менторство, консультації та допомогу у виході на міжнародні ринки, підвищуючи ефективність підприємницької діяльності. Успіх європейської практики пояснюється системністю та взаємодією фінансових і інституційних інструментів у рамках єдиної політики підтримки МСП [18, с. 111].

На практиці це проявляється в тому, що молоді інноваційні компанії отримують можливість швидше реалізовувати свої проекти, масштабувати виробництво та виходити на міжнародні ринки. За даними європейських експертів, з 2020 по 2024 рік кількість стартапів, які скористалися одночасно інституційною та фінансовою підтримкою, зросла на понад 35%, а ефективність їхніх операцій та рівень інтеграції в глобальні ланцюги постачання підвищився в середньому на 20%. Синергія ресурсів та інфраструктури створює стійкі конкурентні переваги для підприємств. Порівняльний досвід підтримки МСП у ЄС відображено у табл.2.

В Італії фінансова підтримка поєднує пільгові кредити, гранти та податкові стимули, а інституційна – бізнес-інкубатори, регіональні агентства розвитку та кластери. Особливістю є

спрямованість на розвиток малих сімейних бізнесів та регіональну диференціацію підтримки. Польща застосовує гранти, кредити з державною гарантією та фонди розвитку, а інституційно підтримує МСП через бізнес-центри, акселератори та консультаційні агентства, орієнтуючись на інноваційні та експортно орієнтовані підприємства з активним залученням державних і європейських фондів. Малий та середній бізнес (МСП) давно перестав бути лише додатковим сегментом економіки: він виступає своєрідним «мотором» розвитку, стимулюючи зайнятість, породжуючи нові ідеї та зміцнюючи фінансову стійкість держави.

Таблиця 2. Порівняльний досвід підтримки МСП у ЄС

Країна	Фінансова підтримка	Інституційна підтримка	Пріоритети
Німеччина	Кредитні гарантії та пільгові кредити через державний банк KfW	Бізнес-інкубатори, акселератори, кластери	Акцент на інноваційні та високотехнологічні МСП; інтеграція у глобальні ринки
Франція	Гранти для стартапів та інновацій; податкові стимули для МСП	Інкубатори, акселератори, менторські програми	Підтримка інноваційних та дослідницьких проєктів; розвиток венчурного фінансування
Швеція	Гранти на інновації, пільгові кредити, краудфандинг	Цифрові платформи для консультацій, навчання, партнерства	Акцент на високотехнологічні стартапи; активне використання цифрових сервісів
Данія	Гранти та кредити для стартапів та інноваційних МСП	Бізнес-інкубатори, акселератори, платформи для обміну досвідом	Розвиток соціального підприємництва; інтеграція МСП у міжнародні мережі; цифровізація підтримки
Італія	Пільгові кредити, податкові стимули, гранти для МСП	Бізнес-інкубатори, регіональні агентства розвитку, кластери	Спрямованість на підтримку малих сімейних бізнесів; регіональна диференціація підтримки; розвиток виробничих МСП
Польща	Гранти, кредити з державною гарантією, фонди розвитку	Бізнес-центри, акселератори, консультаційні агентства	Підтримка інноваційно орієнтованих МСП; активна участь держави у фінансуванні

Джерело: сформовано авторами на основі [19, с. 218; 20, с. 18; 21, с. 96; 22, с. 144]

У сучасному світі, де глобалізація перетинається з цифровою трансформацією та непередбачуваними геополітичними потрясіннями, малі та середні підприємства стають критично важливим елементом економічної стійкості. На практиці вони демонструють більшу гнучкість порівняно з великими корпораціями: швидко реагують на коливання ринку, експериментують із новими технологіями та впроваджують інноваційні бізнес-моделі. Саме ці компанії формують локальні ланцюги доданої вартості, що дозволяє економіці залишатися конкурентоспроможною навіть у кризові періоди.

Таким чином, малі та середні компанії не лише створюють робочі місця та генерують прибуток, а й формують динамічне середовище, здатне стимулювати розвиток усієї національної економіки. Їхня здатність адаптуватися та впроваджувати інновації перетворює їх на ключовий фактор довгострокової стійкості та конкурентоспроможності країни.

В останні роки в Україні спостерігається активне формування системи підтримки малого бізнесу, де державні й фінансові ініціативи поступово набирають комплексного характеру. Підприємцям пропонуються не лише соціальні кредити та грантові програми, а й податкові преференції, державні гарантії за позиками, а також участь у бізнес-інкубаторах і акселераторах, що допомагає удосконалювати стратегії розвитку та виходити на нові ринки [23].

Законодавча невизначеність додає ще один рівень ризику: часті зміни податкового та фінансового регулювання створюють ситуації, коли підприємці не можуть планувати розвиток довгостроково. Це проявляється у відкладеному старті багатьох інноваційних проєктів і обмеженому впровадженні технологічних рішень, навіть коли є потенціал для масштабування на міжнародні ринки. Оцінка сучасного стану системи фінансової та інституційної підтримки малого бізнесу в Україні вимагає комплексного підходу, з урахуванням як досягнень, так і існуючих проблем (табл.3).

Таблиця 3. Сучасний стан системи фінансової та інституційної підтримки малого бізнесу в Україні

Напрямок підтримки	Основні інструменти	Позитивні аспекти	Проблеми
Фінансова підтримка	«Доступні кредити 5-7-9 %». «єПідтримка», гранти для МСП Програми державних гарантій	Зниження фінансового навантаження на підприємців. Підтримка розвитку МСП у різних регіонах	Труднощі в отриманні. Високі вимоги до кредитоспроможності. Обмежена доступність у віддалених регіонах
Інституційна підтримка	Бізнес-інкубатори та акселератори. Регіональні центри підтримки підприємництва. Онлайн-платформи («Дія»)	Консультації та навчання для МСП. Підтримка стартапів та інноваційних проєктів	Недостатнє охоплення у регіонах. Підтримка стартапів та інноваційних проєктів Обмежена інтеграція з міжнародними мережами
Міжнародна підтримка	Ukraine Investment Framework (UIF) Програми ЄС для розвитку МСП	Залучення міжнародних інвестицій. Банківські гарантії для зниження ризиків	Обмежена поінформованість підприємців про програми Необхідність адаптації до українських умов
Регулювання та законодавство	Податкові стимули для МСП. Програми підтримки в умовах воєнного стану	Можливість скорочення податкового навантаження. Підтримка підприємств під час кризи	Недостатня стабільність законодавства. Складність адміністрування програм

Джерело: сформовано авторами на основі [24–27].

Водночас впровадження європейських підходів стикається з низкою труднощів, пов'язаних із нестабільністю законодавства, бюрократичними бар'єрами, нерівномірністю розвитку регіонів, недостатньою поінформованістю підприємців та обмеженими фінансовими ресурсами. Ці фактори ускладнюють реалізацію ефективних програм підтримки бізнесу та знижують їхній вплив на розвиток підприємницького середовища. Ключові проблеми та бар'єри у впровадженні європейських практик в Україні подано у табл.4.

Таблиця 4. Ключові проблеми та бар'єри у впровадженні європейських практик в Україні

Проблеми	Причини виникнення	Можливі шляхи подолання
Нестабільність законодавчого середовища	Часті зміни у податковій та регуляторній політиці, відсутність довгострокової стратегії	Гармонізація законодавства з нормами ЄС, забезпечення стабільності та прогнозованості правил
Бюрократичні перепони та складність процедур	Надмірні вимоги до документів, тривалі терміни розгляду заявок	Цифровізація процесів, скорочення кількості довідок, «єдине вікно» для підприємців
Низький рівень поінформованості підприємців	Недостатня інформаційна кампанія, відсутність системи консалтингової підтримки	Розвиток онлайн-платформ (на зразок «Дія.Бізнес»), освітні програми, бізнес-курси
Обмежена регіональна доступність підтримки	Концентрація інкубаторів та програм у великих містах	Розвиток регіональних центрів підтримки МСП, залучення місцевих органів влади
Фінансові та ресурсні обмеження	Недостатнє бюджетне фінансування, низький рівень інвестицій	Залучення міжнародних донорів та приватного капіталу, державно-приватне партнерство
Слабка інтеграція з міжнародними мережами	Обмежена співпраця з європейськими структурами підтримки бізнесу	Розвиток програм міжнародного партнерства (Horizon Europe, COSME тощо)

Джерело: сформовано авторами на основі [28, с. 57; 29, с. 443].

У Європейському Союзі створена комплексна система підтримки малого та середнього

бізнесу, яка об'єднує фінансові та інституційні інструменти різного рівня і довела свою ефективність у реальному економічному середовищі. Підприємці отримують доступ до грантових програм, пільгових кредитів, механізмів державних гарантій, а також до інноваційних хабів і кластерів, що стимулюють співпрацю та обмін знаннями.

Просте копіювання європейських моделей підтримки малих і середніх підприємств у вітчизняних умовах виявляється малоефективним. Українська економіка характеризується нерівномірним розвитком регіонів, обмеженістю державних ресурсів, високою волатильністю законодавства та значними ризиками для інвесторів, що робить необхідною гнучку адаптацію іноземних практик. Будь-які механізми фінансової підтримки, податкові стимули чи програми розвитку МСП потрібно не копіювати, а трансформувати з урахуванням місцевих реалій.

В низці випадків успіх імплементації європейських інструментів прямо залежить від здатності системи до локалізації — наприклад, врахування регіональних відмінностей у структурі бізнесу або рівні доступу до інфраструктури. Кількість малих підприємств у регіонах із високим потенціалом цифровізації зростає, що демонструє, що адаптовані під українські умови моделі здатні швидко надавати відчутний ефект.

Таким чином, ключовим завданням стає не лише оцінка потенціалу європейських практик, а й визначення шляхів їх ефективної інтеграції: створення локально пристосованих фінансових та адміністративних інструментів, здатних підсилювати конкуренцію, стимулювати інновації та підтримувати стійкість МСП навіть у несприятливих умовах. На практиці це проявляється в підвищенні доступності ресурсів для малого бізнесу, зменшенні бар'єрів для старту підприємницької діяльності та прискоренні формування локальних ланцюгів доданої вартості (рис.1).

Дослідження розвитку малого та середнього бізнесу не можна обмежувати виключно аналізом фінансових потоків. Ефективність цієї системи прямо впливає на швидкість адаптації компаній до змін, на можливість залучення інвестицій та впровадження інновацій. Компанії, які працюють у сприятливому інституційному середовищі, легше формують локальні ланцюги доданої вартості, впроваджують цифрові платформи управління та швидше реагують на коливання ринку.

Для України головним завданням у галузі розвитку малого та середнього бізнесу стає не лише збільшення фінансування, а організація прозорих і ефективних структур підтримки, доступних для широкого кола підприємців. Інституційні механізми виступають у ролі своєрідного «каркасу» підприємницької активності: грошові ресурси втрачають статус самоцілі і перетворюються на інструмент розвитку. Наявність таких структур дозволяє підприємцям швидше адаптуватися до ринкових коливань, ефективніше керувати ресурсами та формувати конкурентні бізнес-моделі, які спроможні витримувати економічні та зовнішні шоки.

Ефективна підтримка малого та середнього бізнесу формується через координовану систему заходів, які роблять норми ведення бізнесу прозорими та передбачуваними. Йдеться про всебічну роботу над законодавчими рамками, розбудову підприємницької інфраструктури, створення широкого доступу до освітніх та консультаційних ресурсів, а також енергійне встановлення горизонтальних і вертикальних взаємозв'язків між бізнесом, владою та громадянським сектором. Синергія інституційних заходів — від законодавчих актів до практичної підтримки стартапів — створює особливий «каркас» підприємницької активності. Для України створення ефективної системи інституційної підтримки вимагає кількох стратегічних напрямків:

- зміцнення нормативно-правової бази;
- розвиток інфраструктури підприємництва;
- інформаційна та освітня підтримка підприємців;
- посилення ролі бізнес-асоціацій та громадських організацій;
- інтеграція у європейські мережі підтримки бізнесу для обміну досвідом.

Ефект такої всебічної підтримки проявляється у зростанні витривалості підприємств до економічних змін і зовнішніх факторів. Підприємства, які включені в системи фінансово-організаційної підтримки, демонструють більшу ефективність та швидше входять на міжнародні ринки, що гарантує фінансову стабільність бізнесу, орієнтовану на інновації, стратегічне планування та партнерство. Інтеграція у європейський економічний простір стає для українських компаній не лише можливістю для зростання, а суттєвою передумовою створення конкурентоспроможної та довгостроково стійкої бізнес-екосистеми.

Рис. 1. Адаптація європейських інструментів підтримки МСП до українських умов

Джерело: побудовано авторами на основі [30; 31, с. 182; 32, с. 67].

6. Висновки

Отже, за результатами проведеного аналізу встановлено, що ефективний розвиток малого бізнесу в країнах ЄС забезпечується комплексним поєднанням фінансових та інституційних інструментів підтримки, тоді як в Україні їхня недостатня розвиненість створює бар'єри для зростання МСП і потребує адаптації європейського досвіду до національних умов. Однак, проблеми залишаються: обмежений доступ малого бізнесу до фінансових ресурсів, недостатньо розвинена інституційна підтримка, низький рівень цифровізації державних сервісів, нерівні умови конкуренції та обмежена інтеграція українських МСП у європейські бізнес-мережі.

На основі досвіду ЄС були рекомендовані кроки з вдосконалення фінансових механізмів підтримки малого бізнесу, розвитку інституційної інфраструктури (бізнес-інкубатори, акселератори, мережі підтримки), впровадження податкових стимулів, цифровізації державних

сервісів для підприємців та інтеграції українських МСП у європейські бізнес-мережі й програми обміну досвідом.

Наступні дослідження мають зосередитися на розробці дієвих механізмів інтеграції українських малих підприємств у європейські бізнес-мережі, аналізі впливу цифровізації та інноваційних платформ на розвиток МСП, а також на пристосуванні фінансових та інституційних моделей ЄС до особливостей національної економіки.

References

1. Ivashchenko, A. I. (2020). Finansovi mekhanizmy pidtrymky maloho ta serednoho biznesu v period pandemichnoi kryzy: dosvid krain zakhidnoi Yevropy [Financial mechanisms to support small and medium-sized businesses during the pandemic crisis: the experience of Western European countries]. *Problemy i perspektvy ekonomiky ta upravlinnia – Problems and prospects of economics and management*, 3(22), 159–167. [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2020-2\(22\)-159-167](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2020-2(22)-159-167) (in Ukrainian).
2. Kostyuchenko, Ya. M. (2025). Yevropeyskyi soiuz yak kliuchovy partner ukrainy u formuvanni novoi modeli ekonomichnoi bezpeky [The European Union as a key partner of Ukraine in the formation of a new model of economic security]. *Analitichno-porivnialne pravoznavstvo – Analytical and comparative law*, (1), 261–266. <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.01.42> (in Ukrainian).
3. Petrenko, V.S., & Karanashenko, A.S. (2024). Innovatsiini stratehii yevropeiskoho soiuzu dlia ekonomichnoho vidnovlennia postkonfliktnykh rehioniv: perspektvy vprovadzhennia v Ukraini [Innovative strategies of the European Union for the economic recovery of post-conflict regions: prospects for implementation in Ukraine]. *Ekonomichniy prostir – Economic Space*, (193), 66–73. <https://doi.org/10.30838/EP.193.66-73> (in Ukrainian).
4. Harkusha, D. R., Shkoda, M. S. (2019). Systemy derzhavnoi pidtrymky maloho ta serednoho biznesu v rozvynutykh krainakh [State support systems for small and medium-sized businesses in developed countries]. In *Proceedings of the IV All-Ukrainian Scientific Internet Conference Educational and innovative interactive platform "Entrepreneurial Initiatives"*, 5 December, 2019 (pp. 38–46). Kyiv: KNUTD. https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/15064/5/OIIP2019_P038-046.pdf (in Ukrainian).
5. Kot, L. L. (2015). Derzhavne rehuliuвання ta pidtrymka maloho i serednoho biznesu: svitovy dosvid ta ukraiynski realii [State regulation and support of small and medium-sized businesses: global experience and Ukrainian realities]. In *Proceedings of the International Scientific and Practical Conference "Current problems of socio-economic development: Regional features and global trends"* 27–28 November 2015 (pp. 45–78). Odesa. <http://eprints.library.odku.edu.ua/id/eprint/3183/1/Kozlovtsya tezy 2015 132.pdf#page=45> (in Ukrainian).
6. Zabashta, Ye. (2023). Rozvytok pidpriemnytstva v umovakh yevropeiskoi intehratsii [Development of entrepreneurship in the context of European integration]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and society*, (56). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-37> (in Ukrainian).
7. Matvieieva, A. V. (2019). Yevropeyski finansovi instrumenty pidtrymky MSP [European financial instruments to support SMEs]. In *Proceedings based on materials from the Second Round Table "Economic and legal problems of development and promotion of economic activity in modern conditions"* 17 May 2019 (pp. 42–48). Kharkiv: NDI PZIR NAPrN Ukrainy. <http://openarchive.nure.ua/handle/document/13125> (in Ukrainian).
8. Drozdova, O. H., & Volkova, M. S. (2024). Finansuvannia rozvytku maloho ta serednoho biznesu v suchasnykh umovakh [Financing the development of small and medium-sized businesses in modern conditions]. In O. M. Savastieieva et al. (Eds.), *Research of financial institutions and instruments for the development of the state, territories, and business entities: Theoretical, methodological, and practical aspects*: Proceedings of the 8th International Scientific and Practical Conference (Odesa, October 24, 2024)] (pp. 23–26). Odesa: Odesa I. I. Mechnikov National University. <https://dspace.onu.edu.ua/handle/123456789/40134> (in Ukrainian).
9. Danyleichuk, R. B. (2018). Finansovi instrumenty pidtrymky subiektiv infrastruktury maloho biznesu v rehioni [Financial instruments to support small business infrastructure entities in the region]. *Naukovyi visnyk IFNTUNH – Scientific Bulletin of the IFNTUNG*, 1(17), 62–72. [https://doi.org/10.31471/2409-0948-2018-1\(17\)-62-72](https://doi.org/10.31471/2409-0948-2018-1(17)-62-72) (in Ukrainian).
10. Waniak-Michalak, H., Michalak, J., & Gheribi, E. (2018). The sources of financing for SMEs in Poland. *Management and Education*, 14(1), 15–21. http://www.conference-burgas.com/maevolumes/vol14/b1_v14.pdf
11. Verna A. (2023). Latest trends in investment instruments in the Italian venture capital market. *International Bar Association*. <https://www.ibanet.org/latest-trends-in-investment-instruments-in-the-Italian-venture-capital-market>
12. Abel-Koch, J., Del Bufalo, G., Fernandez, M., Gerstenberger, J., Lo, V., Navarro, B., & Thornary, B. (2015). *SME investment and innovation: France, Germany, Italy and Spain*. Maisons-Alfort Cedex, France: Bpifrance (BPI).

<https://aecm.eu/wp-content/uploads/2015/11/Study-Bpifrance-SME-Investment-and-Innovation-October-20151.pdf>

13. Brown, R. and N. Lee (2018), "The theory and practice of financial instruments for small and medium-sized enterprises", *OECD Regional Development Working Papers*, No. 2018/05. OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/a16242ca-en>.
14. European Commission. (2024). *Call: SMP-COSME-2024-CLUSTER — Joint Cluster Initiatives (Euroclusters) for Europe's recovery*. <https://eufundingoverview.be/funding/cosme>
15. Enterprise Europe Network. (n.d.). *The world's largest support network for small and medium-sized enterprises (SMEs) with international ambitions*. <https://een.ec.europa.eu/about-enterprise-europe-network>
16. Sychoy, O. V. (2025). Rol maloho i serednoho biznesu v innovatsiinomu rozvytku YeS: perspektyvy dlia Ukrainy [The role of small and medium-sized businesses in the innovative development of the EU: prospects for Ukraine]. *Ahrosvit*, (6), 149–157. <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2025.6.149> (in Ukrainian).
17. Omelianenko, V. A., & Koblianska, I. I. (2025). Yevropeiski instrumenty pidtrymky biznesu: prohramy rozvytku, partnerski platformy ta instytutsiinyi suprovod [European business support instruments: development programs, partnership platforms and institutional support]. *Zdobutky ekonomiky: perspektyvy ta innovatsii – Achievements of the Economy: Prospects and Innovations*, (17). <https://econp.com.ua/index.php/journal/article/view/419> (in Ukrainian).
18. Myroshnychenko, Yu. O., & Lapin, Ye. V. (2019). Instytutsiini instrumenty pidtrymky industrialnoho rozvytku [Institutional instruments to support industrial development]. *Visnyk of Sumy State University. Economy Series*, (2), 111–114. <https://doi.org/10.21272/1817-9215.2019.2-14> (in Ukrainian).
19. Rozum, O. O. (2024). Zarubizhnyi dosvid ekonomichnoho stymuliuvannia pisliavoiennoho rozvytku subiektiv maloho pidpriemnytstva: perspektyvni praktyky dlia Ukrainy [Foreign experience in economic stimulation of post-war development of small businesses: promising practices for Ukraine]. *Investysii: praktyka ta dosvid*, (20), 218–226. <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.20.218> (in Ukrainian).
20. Naumenko, N.S., & Hrabko, O.I. (2021). Male ta serednie pidpriemnytstvo v Ukraini ta YeS: analiz ta porivnialna kharakterystyka [Small and medium-sized enterprises in Ukraine and the EU: analysis and comparative characteristics]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu – Scientific Bulletin of the International Humanitarian University*, 3(51), 18–34. <https://doi.org/10.32841/2413-2675/2021-51-3> (in Ukrainian).
21. Kuzoma, V.V. (2024). Instytutsiine seredovyscha rozvytku tsyrkuliarnoi ekonomiky Yevropeiskoho Soiuzu [Institutional environment for the development of the circular economy of the European Union]. In *Proceedings of the International Scientific and Practical Conference "Business Development in the Context of European Integration: Global Challenges, Strategic Priorities, Realities and Prospects"* (pp.96–97). <https://repo.btu.kharkiv.ua/server/api/core/bitstreams/70bffb0e-540b-4e62-a822-4bf54f60deb4/content> (in Ukrainian).
22. Khodzhaian, A. (2025). Mizhnarodnyi dosvid instytutsiinoi pidtrymky maloho pidpriemnytstva v umovakh ekonomichnykh dysbalansiv [International experience of institutional support for small businesses in conditions of economic imbalances]. *Ekonomichnyi analiz – Economic Analysis*, 35(2), 144–156. <https://doi.org/10.35774/econa2025.02.144> (in Ukrainian).
23. Yevropeiski instrumenty dlia rozvytku maloho ta serednoho biznesu Ukrainy [European instruments for the development of small and medium-sized businesses in Ukraine]. (2019). <https://oda.zht.gov.ua/wp-content/uploads/2019/12/YEvropeiski-instrumenty-dlya-rozvytku-malogo-ta-serednogo-biznesu-Ukrayiny.pdf>
24. Uriad Ukrainy. (2023, August 15). "Dostupni kredyty 5-7-9%": uriad pererakhuvav 1,9 mlrd hrn dlia kompensatsii vidsotkiv za prohramoiu ["Affordable loans 5-7-9%": The government transferred UAH 1.9 billion to compensate for interest under the program]. <https://me.gov.ua/news/detail?lang=uk-ua&id=72b87b21-a758-472c-8194-1911c8f8142a&title=dostupnikrediti5-7-9>
25. Mykhailenko, D.H. (2024). Suchasni tendentsii rozvytku maloho pidpriemnytstva v Ukraini [Current trends in the development of small business in Ukraine]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and Society*, (60). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-60-139> (in Ukrainian).
26. Kyshakevych, B. Yu., Demediuk, B. T., & Sysiuk, V. I. (2025). Ekonomichni instrumenty pidtrymky ta stymuliuvannia rozvytku maloho i serednoho pidpriemnytstva v umovakh yevropeiskoi intehtratsii [Economic instruments to support and stimulate the development of small and medium-sized businesses in the context of European integration]. *Zdobutky ekonomiky: perspektyvy ta innovatsii – Achievements of the Economy: Prospects and Innovations*, (17). <https://doi.org/10.5281/zenodo.15314246> (in Ukrainian).
27. Lyndiuk, A., & Boiko, V. (2025). Instytutsiina pidtrymka innovatsiinoho rozvytku pidpriemnytsskoi diialnosti u terytorialnykh hromadakh Ukrainy [Institutional support for innovative development of entrepreneurial u terytorialnykh hromadakh Ukrainy]

- activity in territorial communities of Ukraine]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and Society*, (73). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-73-24> (in Ukrainian).
28. Dernova, I. A., & Borovyk, T. M. (2022). Problemy maloho ta serednoho biznesu v umovakh pandemii Covid-19: yevropeyskyi vymir [Problems of small and medium-sized businesses in the context of the Covid-19 pandemic: the European dimension]. *Menedzhment ta pidpriemnytstvo v Ukraini: etapy stanovlennia ta problemy rozvytku – Management and Entrepreneurship in Ukraine: Stages of Formation and Development Problems*, 1(7), 57–70. <https://doi.org/10.23939/smeu2022.01.057> (in Ukrainian).
 29. Nevhad, I. O. (2023). Yevpointehratsiia – kluch do rozvytku maloho ta serednoho biznesu [European integration is the key to the development of small and medium-sized businesses]. *Scientific notes of Lviv University of Business and Law. Economics Series. Legal Series*, (37), 443–450. <https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/view/839> (in Ukrainian).
 30. Melnyk, M. I., & Medynska, T. V. (2024). Mekhanizmy pidtrymky i stymuliuvannia rozvytku pidpriemnytskoho sektoru Ukrainy v umovakh viiny [Mechanisms for supporting and stimulating the development of Ukraine's business sector in times of war]. *Akademichni vizii – Academic Visions*, (36). <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/1396> (in Ukrainian).
 31. Vasylytsiv, T., & Mahas, D. (2025). Ekonomichniy mekhanizm stymuliuvannia rozvytku ta strukturnoho reformuvannia sektoru maloho i serednoho biznesu v umovakh yevrointehratsii Ukrainy [Economic mechanism for stimulating the development and structural reform of the small and medium-sized business sector in the context of Ukraine's European integration]. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*, 340(2), 182–186. <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2025-340-28> (in Ukrainian).
 32. Spiak, H., & Fastovets, M. (2019). Finansove zabezpechennia rozvytku pidpriemnytstva v Ukraini: instytutsiina skladova [Financial support for the development of entrepreneurship in Ukraine: the institutional component]. *Ekonomichniy analiz – Economic Analysis*, 29(4), 67–79. <https://doi.org/10.35774/econa2019.04.067> (in Ukrainian).